

20. Церковна А. О. Гідність і честь у цивільному праві України : автореф. дис. ... к.ю.н. : спец. 12.00.03 “Цивільне право; цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право” / А. О. Церковна. – К, 2003. – 53 с.

21. Шость Н. В. Конституція України: права і свободи громадян : навч.-метод. посіб. у запит. і відп. / Н. В. Шость. – Х. : Константа, 1998. – 182 с.

Надійшла до редколегії 10.04.2014 р.

УДК 165.6: 351

В. Ю. СТРЕЛЬЦОВ

ПАРАДИГМИ ТА ДОКТРИНИ В ТЕОРІЯХ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Розглянуто поняття “парадигми” та “доктрини” в еволюції теорій державного управління. Визначено доцільність застосування ціннісноорієнтованого підходу, який є результатом еволюції теорії та практики управлінської діяльності і в подальшому визначатиме напрями змін у державному секторі.

Ключові слова: доктрина, зміни, парадигма, синергетика, синтез, теорія систем, цінність.

The notion of “paradigm” and “doctrine” in the evolution of theories of public administration are highlighted. Determined the feasibility of management by values approach, which is the result of the evolution of the theory and practice of Public Administration activities and to further determine the direction of change in the public sector.

Key words: doctrine, changes, paradigm, synergetics, synthesis, systems theory, value.

Наукове обґрунтування еволюції різних типів систем пройшло декілька етапів – від простих систем до складних, що саморегулюються, та систем, що саморозвиваються. Механістичний підхід до вивчення простих систем домінував з моменту появи природознавства до перших промислових революцій. Доречними прикладами є намагання засновника соціології Конта побудувати теорію суспільства як соціальну механіку, концепції людини та суспільства Ламетрі та Гольбаха, пошук Фур’є закону тяжіння за пристрастями. Однак науково-технічні революції середини ХХ ст. змінили об’єкт досліджень. Вивчення великих систем з використанням інструментарію класичної механіки вже потребує коригування категоріального апарату.

Поява кібернетики, теорії інформації та теорії систем стало наслідком теоретичного вакууму, що виник на ґрунті широкого використання досягнень науково-технічної революції (біологія та квантова фізика) в першій половині ХХ ст. Детермінізм Лапласа мав лише обмежену сферу застосування і був доповнений ідеями “ймовірної” причинності [15, с. 609].

Бурхливий розвиток науки державного управління вимагає відповідного розвитку наукових теорій. Незважаючи на численну літературу з проблем державноуправлінської науки, зокрема її методології й реалізації результатів дослідження актуальних проблем публічного управління, усе ж таки залишаються питання, які потребують з’ясування та вирішення сьогодні. Насамперед це стосується природи і значення в управлінській системі таких явищ, як “доктрина” і “парадигма”. З цього приводу в літературі звертається увага на систематичне загострення і без цього непростих дискусій з цієї проблематики. Науковці доволі часто, використовуючи різні аргументи, перетворюють доктрини на парадигми і навпаки. У зв’язку з цим необхідно чітко визначитись з понятійним апаратом.

Нелінійний характер соціальних процесів і явищ та їх складність вимагають застосування сучасних міждисциплінарних підходів, що акцентують увагу на дослідженні властивостей складних систем різноманітної природи та ґрунтуються на системно-синергетичних концепціях. На засадах цих концепцій пропонується пояснення нерегулярної поведінки й аномалій у системах, які не є стохастичними; розробляються нові методи дослідження структурних властивостей, динаміки та еволюції складних систем.

Серед учених у галузі державного управління можна виділити В. Бакуменка, Ю. Сурміна, С. Сergyгiна, В. Князева, В. Козакова, В. Корженка, В. Мартиненка, В. Мамонову, В. Надолішнього, Н. Нижник, О. Руденко, І. Черленяка, які пропонують погляди на теоретичні концепти розбудови системи управління на національному та регіональному рівнях.

Мета статті полягає в узагальненні наукових підходів до визначення таких понять, як “доктрина” і “парадигма” в еволюції теорії державного управління.

Перш за все доцільно впорядкувати визначення поняття “парадигма”. До наукового обігу категорію “парадигма” було введено видатним американським філософом, істориком і методологом науки Томасом Семюелем Куном у праці “Структура наукових революцій” (1962 р.). Замість категорії “теорія” він як базове структуроутворювальне і концептуальне поняття запропонував більш об’ємне – парадигму (від грец. *paradeigma* – приклад, зразок). Після виходу зазначеної роботи поняття парадигми отримало досить широке застосування в різнофазовій науковій літературі. Слід зауважити, що останніми роками в українській управлінській літературі склалась певна термінологічна “мода” на його активне вживання. При цьому автори, на жаль, нерідко застосовують його некоректно, найчастіше – як синонім чи заміник поняття теорії (концепції). Тим самим ігноруються нетотожність і глибокі сутнісні розбіжності цих понять. З огляду на це стає доцільним відновлення належної наукової чіткості дефініції, тобто вживання терміна відповідно до його істинного змісту.

Науковці Київського національного університету ім. Т. Г. Шевченка, керуючись доробком Т. Куна, під парадигмою розуміють прийнятну науковою спільнотою теоретико-методологічну модель, зразок постановки і вирішення наукових проблем. Вона становить певну метатеоретичну єдність і для певної спільноти вчених базується на спільних світоглядних, онтологічних і гносеологічних установах дослідників [2, с. 63]. У сучасному словнику з державного управління тлумачення терміну “парадигма” передбачає її вивчення як початкової концептуальної схеми, моделі постановки проблем та їх рішення, методів дослідження у сфері державного управління, пануючої протягом певного історичного періоду [6, с. 140]. О. Руденко, розглядаючи державне управління, підходить до поняття парадигми більш широко – не лише як до науково-методологічної теорії, а і як до процесу вироблення конкретних моделей суспільного розвитку, що можуть бути застосовані в практиці управління [11].

Для потреб дослідження під парадигмою будемо розуміти систему теоретичних, методологічних та аксіологічних настанов, що використовуються для вирішення наукових завдань спільнотою науковців у сфері державного управління.

У частині вчення про парадигму, зміст та ознаки наукових революцій теорія Т. Куна може бути застосована до аналізу історичного розвитку державно-управлінської науки. Важко не погодитись з Ю. Сурміним, який наголошує на боротьбі трьох парадигм у сучасному державному управлінні: операціональної, системної і синергетичної [13, с. 37]. Ознакою наукової зрілості, насправді, стало формування Фр. Тейлором та А. Файолем першої наукової державноуправлінської парадигми (перша третина ХХ ст.). Її центральною темою є розкладення складних видів управлінської діяльності на сукупність операцій відповідного суб'єкта. Значна кількість науковців наголошує на кризовому стані цієї парадигми.

Вплив кібернетики й теорії систем допоміг поглянути на управлінську діяльність як на систему, яка має структурно-функціональні характеристики. Намагання використовувати право як основний інструмент управління виявило часткову непридатність цієї парадигми для перехідних суспільств. Навіть у країнах зі сталими демократичними традиціями простежується обмеженість теоретичного арсеналу цієї парадигми для здійснення управління нелінійними процесами.

Більш адекватну відповідь на попередні виклики може дати синергетична парадигма. В ідеях І. Пригожина, розвинутих Г. Хакеном у синергетику, розвивається так звана когерентна самоорганізація [16]. Її механізм пов'язується з кооперативною взаємодією багатьох однорідних компонентів, які призводять до синхронізації внутрішніх процесів та їх когерентної поведінки. Такий механізм Г. Хакен назвав синергетичним (сумісна кооперативна дія). Синергетика, згідно з Г. Хакеном, займається вивченням систем, які складаються з великої кількості частин і складним чином взаємодіють між собою. Його попередники (Ч. Шеррінгтон, І. Забужкий) говорили лише про часткові приклади синергетичних процесів.

Чергування парадигм у державному управлінні як галузі наукового пізнання відбувалось відповідно до Кунівської інтерпретації шляхом реалізації наукових революцій у 60-х рр. XX ст. (перехід від класики до некласики), у 90-х рр. XX ст. (перехід від некласики до синергетики). Кожна з них є ілюстрацією чи констатацією методологічних і теоретичних зрушень, які відбувались упродовж наукових революцій.

Попри монопарадигмальність поглядів Т. Куна на розвиток науки перед і після здійснення наукових революцій, він пізніше визнає, що будь-якому етапу розвитку науки властиве одночасне співіснування різних наукових парадигм як вияв конкуруючих підходів у науці, які не завжди є несумісними і можуть мати різноманітні форми взаємодії: вони можуть перекривати одна одну та взаємопроникати [5]. Тому важливим методологічним підґрунтям є дослідження складної структури міжпарадигмальної взаємодії в історії розвитку теорії державного управління. Формою реалізації такої взаємодії є синтез управлінських парадигм, який можна спостерігати впродовж історичного розвитку теорії державного управління. Вивчення феномену міжпарадигмального синтезу збагачує фахівців розумінням окремих закономірностей розвитку теорії державного управління.

Класики державноуправлінської науки В. Бакуменко, В. Князєв та Ю. Сурмін наголошують на підвищенні ролі в державному управлінні системної методології, яка об'єднує пізнання, оцінку й практику [1, с. 22]. Безсумнівно, системний підхід втратив статус домінуючої наукової теорії і на сьогодні доповнює наукове обґрунтування державноуправлінських процесів з позиції енергоінформаційного обміну як між елементами системи, так і з оточуючим середовищем.

Автори монографії “Синергетичні засади державного управління” доводять, що взаємодія в певній системі визначається потребами саморегуляції, збереження й саморозвитку управлінських систем будь-якого рівня складності, проявляється в процесах управління, у зміні систем, у поєднанні з інформацією про об'єкт, мету, процеси управління [12, с. 1, 2]. Тобто, державне управління є складною системою, що саморозвивається, невичерпним для пізнання та розуміння феноменом. Місце та роль державного управління в суспільстві визначається тим, що воно:

- спирається на владу – організовану силу суспільства, здатну до примусу;
- поширює свій вплив на суспільство, чинячи управлінський вплив на його важливі “вузлові” процеси, явища та взаємозв'язки;
- діє системно, оскільки поєднує функціонування двох складних структур – державного апарату управління і публічних проявів суспільства [7, с. 25].

А. Пригожин в управлінні виділяє:

- організаційний порядок, під яким розуміється система об'єктивованих стосовно людини норм і правил;
- цільовий управлінський вплив на об'єкт, що поділяється на “зовнішнє” управління й самоврядування;
- самоорганізацію – спонтанне регулювання, додаткове й незамінне джерело організаційної енергії [10].

В об'єктах на кшталт суспільства і людини саморозвиток може відбуватися за такою логікою. Люди, соціальні групи та організації, що перебувають у межах цілого, повинні пройти етап поєднання своїх інтересів, цілей і прагнень – породити нові якості, які б поєднували їх інтереси й цілі – самим своїм значенням вони згодом коригують поведінку, яка зумовлюється цими інтересами і цілями, відповідно до вимог людського співжиття [4, с. 134]. Тобто, ускладнення системи державного управління в процесі розвитку пов'язується з появою нових рівнів організації, переходом від одного типу саморегуляції до іншого. Дуалізм процесу переходу полягає як у саморегулюванні, так і в саморозвитку.

У роботі Н. Нижник та І. Черленяка також висвітлюються окремі питання щодо застосування синергетики, її принципів, законів і закономірностей у сфері державного управління. Особливу увагу автори приділили дослідженню принципів формування синергетично-рефлексивної моделі соціальної самоорганізації та управління, стверджуючи, що в трансформаційному (нерівноважному) стані суспільного розвитку застосування суто рівноважних (збалансованих) механізмів політичного та економічного управління, а отже, і збалансованого прогнозування може здатись неефективним через невідповідність потребам суспільно-економічної системи, що модернізується [8].

Особливу цікавість у контексті дослідження викликає механізм саморозвитку, який складається з теоретичного та практичного блоків [1, с. 291–306].

Фактично, пошук теоретичного підґрунтя підштовхнув науковців до розгляду державного управління як складної системи, що саморегулюється. Складні системні об'єкти мають вигляд процесуальних систем, що самовідтворюються, в результаті взаємодії із зовнішнім середовищем завдяки саморегуляції. Усе більше досліджень підтверджує, що ключ до розуміння поведінки таких систем полягає в розумінні цінностей, які містить кожна система. Система цінностей – це мотиватори, які визначають поведінку окремих осіб, суспільства і державних інституцій.

Відповідно до теорії хаосу, такі системи, крім простих, містять так звані дивні атрактори, які дозволяють говорити про появу динамічних систем. Дивні атрактори можуть існувати лише в таких дисипативних системах, які є або відкритими (до яких надходить енергія ззовні), або нерівноважними (які мають великий запас внутрішньої енергії), у протилежному разі коливання в дисипативній системі з часом мають згасати. Керівники та лідери повинні опанувати невідомі чинники, притаманні їх організації, щоб забезпечити керованість у непередбачуваному середовищі.

Наголос на цінностях як у теоретиків, так і у практиків завжди викликав певні зауваження, оскільки був “занадто м'яким” для того, щоб розглядатися як серйозний підхід до управління, проте сьогодні він набуває дедалі більшої ваги в дискусіях про стратегічне управління та організаційні зміни як у приватному, так і в державному секторах. Це є спільною точкою дотику цих двох сфер. Коли організації порушують процеси змін, допомога “ззовні” є доволі обмеженою, керівництво здебільшого використовує характерні особливості і цілі організації.

Фактично, вибір траєкторії розвитку робиться відповідно до викликів, від яких потерпає організація. Акцент на ключових цінностях є наріжним каменем проведення організаційних змін.

Розгляд державного управління з позицій класичної або некласичної наукової раціональності не повністю відповідає реаліям сучасного наукового пізнання. Постнекласична наукова раціональність, використовуючи сучасні методологічні надбання, дозволяє поглянути на поняття “державне управління” з нових позицій. Згідно з ними управління вже не розглядається як механізм підвищення ефективності функціонування системи за рахунок зміни її параметрів чи навіть структури.

Перспективним напрямом досліджень державного управління з позицій синергетичних засад є структура цінностей системи державного управління, яка є основою руху складних систем, що саморозвиваються. Але треба мати на увазі, що соціальні системи швидко не руйнуються внаслідок їх складності. Дуже часто можна спостерігати їх деградацію і паразитичний шлях існування. Цей феномен треба розглядати з позицій сенсу існування кожної підсистеми.

Однак українська наукова думка перебуває лише на початку шляху концептуального обґрунтування нової управлінської доктрини.

Звернемося тепер до довідкових видань для з’ясування трактування змісту поняття “доктрина”. Доктрина (лат. *doctrina* – вчення) – політичне, наукове, філософське, військове тощо вчення, теорія, система поглядів; теза, принцип, світогляд [9, с. 581].

Подальший розгляд змістовного наповнення терміну “доктрина” звертає увагу на правову складову. Так, Є. Євграфова наголошує на вживанні цього терміну в двох площинах: у зв’язку з доктринальним тлумаченням правових норм, розробкою та ухваленням нових законів, інших юридичних актів; доктриною (і концепцією) називають і окремі юридичні акти (документи), схвалені органами влади, якими визначаються напрями здійснення державної політики в тій чи іншій сфері життєдіяльності суспільства (економічній, соціально-культурній, оборонній, системі правосуддя тощо) [3].

Не слід забувати і про радянські часи, коли будь-які спроби розгляду державного управління зводились до доктрини марксизму-ленінізму, яка офіційно визнавалась “єдино правильним науковим ученням”.

Те, що нині охоплюється терміном “доктрина”, може бути інтерпретовано, принаймні, трьома її складовими. По-перше, доктрина – це власне результат наукового пізнання, певна частина науки (система наукових ідей, теорій, методів дослідження), скажімо, доктрини верховенства права і правової держави охоплюють непохитні наукові ідеї та принципи такі як пріоритет прав людини перед публічною владою, справедливість та рівність. По-друге, доктрина – це рамки впровадження державної внутрішньої і зовнішньої політики (“Національна доктрина розвитку освіти”, “Національна доктрина розвитку фізичної культури і спорту”, “Доктрина інформаційної безпеки України” тощо). По-третє, доктрина – це догматичне

ув'язнення, завдяки якому забезпечуються захист або дотримання застарілої та відірваної від життя ідеології, схоластичних поглядів, які слугують знаряддям підтримки існуючого політичного режиму. Формування цієї триединої сутності доктрини відбулося в ХХ ст.

У зв'язку з цим привертає увагу роль державноуправлінських наукових доктрин у рамках різних парадигм. У рамках існуючих парадигм можна виділити щонайменше три доктрини: управління на основі інструкцій, управління за допомогою права, управління за цінностями. Спробуємо розглянути умови їх виникнення.

Зміни інституціонального середовища зумовлюють зміни в діяльності керівників з метою задоволення потреб часу. Батьки менеджменту на початку ХХ ст. в основу управлінської діяльності поклали чітку регламентацію різноманітних робіт, використовуючи здебільшого механістичний підхід. Повільні темпи змін поступово вносили корективи та сприяли розвитку управлінської науки. Характерним досягненням цього періоду є розгляд державного управління з позицій великих систем та їх диференціація на автономні підсистеми, в яких відбувається стохастична взаємодія елементів. Гомеостатичність великих систем передбачає програму функціонування, яка визначає команди управління та коригує поведінку системи, використовуючи зворотні зв'язки. Але кардинальні зміни управлінської парадигми припадають на 1960-і рр., коли реакція на зростаючі виклики вимагала більшої швидкості та гнучкості. Цей етап зумовив появу досить популярного управління за цілями, що дозволило обирати напрямок і стратегію розвитку. Однак вплив глобальної конкуренції і технологій змусив провідні країни замислитися над реінжинірингом існуючого підходу, оскільки він не повною мірою задовольняє потреби керівників в оперативному реагуванні на зовнішні та внутрішні виклики.

Сьогодні організації державного сектора ще й досі дуже широко використовують управління за цілями, що стало одним зі здобутків нового публічного менеджменту. Однак використання притаманного цій системі методу "батога та пряника" дедалі частіше не дає бажаного результату з досягнення цілей. Розчарування зростає, коли, незважаючи на зусилля, керівники не в змозі визначити, що вони зробили неправильно. Попри застосування чітко визначених правил окреслення цілей (SMART та інші методики), тим не менш, між початком і кінцем діяльності відбувається багато змін, які не можна передбачити заздалегідь. Саме вони створюють бар'єр, що не дозволяє керівникам досягати визначених ними цілей.

Цінності складають основу державноуправлінської діяльності. Вони складають код організації та проявляються в нормах поведінки та підходах до ухвалення рішень. На основі цінностей робиться той або інший вибір з метою служіння публічному інтересу та досягнення загального блага. Цінності відображають очікування громадян щодо місії, цілей та поточної діяльності організацій публічного сектора. У розвинутих країнах, де публічні службовці отримують гідну заробітну плату, зростає усвідомлення того, що фінансова мотивація – це лише верхівка айсбергу, а саме цінності державного управління та служби відіграють важливу роль у підвищенні якості діяльності державних

органів. Під публічним інтересом будемо розуміти сукупність узгоджених державних і суспільних інтересів, задоволення яких запобігає кризовим явищам у соціумі та створює умови для сталого суспільного розвитку.

У суспільстві як соціально-управлінській системі, що складається з багатьох вільних і рівноправних громадян, існує два види потреб (матеріальних та нематеріальних), які по-різному впливають на самоорганізацію суспільної життєдіяльності людей. Орієнтація на ці два види потреб дозволяє розглядати управлінську діяльність не тільки з позицій застосування принципу “батога та пряника” (регулювання корисних, егоцентричних потреб людини) в межах класичного підходу до управління, але і з точки зору задоволення нематеріальних потреб (порівняння своєї поведінки із загальноновизнаними взірцями поведінки, як-то: чесність, надійність, справедливість, відвага, лояльність, солідарність, відповідальність, правдивість, щедрість, патріотизм, терпимість, неупередженість, професіоналізм, незалежність, особиста свобода).

Відносне задоволення амбіцій, передусім, полягає в порівнянні себе з оточенням та отриманні задоволення від факту, що є кращими за інших, а не від того, що є просто іншим і по-своєму гарним. У дихотомії “страх – гідність” ставка робиться на перший компонент, тим самим формуючи відносний спосіб задоволення нематеріальних потреб.

Інший зразок управління базується на шануванні гідності інших осіб. Основу наукової ідеї є розгляд учасників управлінського процесу – як партнерів, а не супротивників або “гвинтиків”, де базові цінності державного управління є гарантією належної реалізації громадянами своїх прав та виконання обов’язків.

Тобто, ціннісна доктрина державного управління передбачає досягнення спільних цілей, а співробітники задовольняють нематеріальні потреби в автономному режимі через зв’язок роботи із цінностями організаціями.

На сьогодні можна навести небагато прикладів у цій площині. Перші місця посідатимуть приватні компанії Японії, США та Європи, які найбільш гостро усвідомлюють необхідність підвищення продуктивності праці і запроваджують новітні управлінські підходи. Однак їх запровадження базується на спробах та помилках і не завжди має належне обґрунтування, як, скажімо, принципи Е. Демінга, які були бездоганно втілені в роботу японських корпорацій, проте здебільшого симулюються американськими компаніями. Усвідомлене запровадження ціннісноорієнтованого управління в державному секторі надасть можливість ліквідувати аномію та наблизити практику функціонування до бізнес-середовища, оскільки кінцевою метою цього підходу є культивування певних цінностей шляхом задоволення нематеріальних потреб, а не спекулятивна маркетингова гра на матеріальних потребах і накопичення прибутку.

Тобто, існує тісний взаємозв’язок між цінностями, цілями та інституціональною структурою як інструменту управління. У поєднанні із цілями, принципами та процедурами ухвалення рішень цінності виступають основними мотиваторами управлінських дій. У поєднанні між собою цінності та

інституціональна структура створюють своєрідний “тандем”, в якому реалізація цінностей потребує інституцій, яким притаманний високий рівень самоконтролю, а принципи є здебільшого політичними настановами.

Важливе теоретико-методологічне значення новаторських досліджень у галузі науки філософії дозволяє більш повно та реалістично відтворити складний і багатогранний процес наукового розвитку історії державноуправлінських вчень.

Підходів, що використовувалися раніше, вже недостатньо. Управління державними організаціями має базуватися на використанні дивних атракторів, роль яких виконують цінності. Цінісно орієнтований підхід є результатом еволюції теорії та практики управлінської діяльності і в подальшому визначатиме напрями змін у державному секторі.

Таким чином, цінності визначають відповідний пункт діяльності, формують її загальні напрями. Принципи надають особистісної і суспільної значущості державному управлінню. Норми виступають у вигляді раціональних вимог до діяльності. Парадигми забезпечують інтеграцію всіх складових методологій та їх реалізацію. Доктрини додають обґрунтованості, аргументованості державноуправлінській діяльності.

Література:

1. *Бакуменко В.* Методологія державного управління : проблеми становлення та подальшого розвитку / В. Бакуменко, В. Князев, Ю. Сурмін // Вісн. НАДУ. – 2003. – № 2. – С. 68–81.
2. *Гайдай Т. В.* Методологічне значення теорії наукових парадигм для дослідження розвитку економічної науки / Т. В. Гайдай // Економіка. – 2005. – № 75–76. – С. 62–65.
3. *Євграфова Є.* Доктрини та концепції у правовій системі України: форми і сфери застосування / Є. Євграфова // Право України. – 2010. – № 5. – С. 77–82.
4. *Єрохін С. А.* Структурна трансформація національної економіки (теоретико-методологічний аспект) : монографія / С. А. Єрохін. – К. : Світ знань, 2002. – 528 с.
5. *Кун Т.* Структура наукових революцій / Т. Кун ; пер. с англ. И. З. Налетова ; общ. ред. и послесл. С. Р. Микулинского и Л. А. Марковой. – 2-е изд. – М. : Прогресс, 1977. – 300 с.
6. Методологія державного управління : словник-довідник / уклад. В. Бакуменко [та ін.] ; ред. В. І. Луговий [та ін.] ; НАДУ при Президентові України ; Ін-т проблем держ. управління та місцевого самоврядування. – К. : Вид-во НАДУ, 2004. – 195 с.
7. *Нижник Н.* Проблеми сьогодення державного управління в Україні / Н. Нижник // Актуальні проблеми державного управління на новому етапі державотворення : матеріали наук.-практ. конф. за міжнар. участю, присвяч. 10-річчю Академії, Київ, 31 трав. 2005 р. : у 2 т. ; за заг. ред. В. І. Лугового, В. М. Князева. – К. : Вид-во НАДУ, 2005. – Т. 1. – С. 23–29.

8. Нижник Н. Синергетично-рефлексивна модель соціальної самоорганізації та управління / Н. Нижник, І. Черленяк // Вісн. НАДУ. – 2003. – № 3. – С. 5–14.
9. Новий тлумачний словник української мови: у 3-х томах / уклад. : В. Яременко, О. Сліпушко ; за ред. О. А. Амануні. – К. : Аконт, 2007. – Т. 1 : А – Є. – 926 с.
10. Пригожин А. И. Современная социология организации / А. И. Пригожин. – М. : Интерфакс, 1995. – 296 с.
11. Руденко О. Парадигмальна теорія суспільної стабільності / О. Руденко // Держава та регіони : науково-виробничий журнал. – 2009. – № 4. – С. 198–204.
12. Серьогін С. М. Синергетичні засади державного управління в умовах реформ : монографія / С. М. Серьогін ; [за заг. ред. С. М. Серьогіна]. – Дніпропетр. : ДРІДУ НАДУ, 2007. – 194 с.
13. Сурмін Ю. Стан, методологічні проблеми та концептуальні засади розвитку наукових досліджень державного управління в Україні / Ю. Сурмін // Вісник НАДУ. – 2011. – № 2. – С. 34–43.
14. Територіальна громада: знаннєвість, дієвість : монографія / [Ю. О. Куц, В. М. Сінченко, В. В. Мамонова, С. В. Газарян] ; за заг. ред. Ю. О. Куца. – Х. : Віровець А. П. ; “Апостроф”, 2011. – 340 с.
15. “Феноменология духа” Гегеля в контексте современного гегелеведения / отв. ред. Н. В. Мотрошилова. – М. : Канон+ ; РООИ “Реабилитация”, 2010. – 672 с.
16. Хакен Г. Синергетика / Г. Хакен. – М. : Мир, 1980. – 406 с.

Надійшла до редколегії 10.04.2014 р.

УДК 351.712

О. В. ЧЕРВЯКОВА

ЕКСПЕРТНЕ ВИЗНАЧЕННЯ ПРІОРИТЕТНИХ НАПРЯМІВ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСІВ САМООРГАНІЗАЦІЇ В СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Отримано оцінки з найбільш суттєвих питань розвитку державного управління в Україні в контексті процесів самоорганізації, які, в цілому, свідчать про розуміння переважною більшістю з опитаних державних службовців реальних проблем розвитку країни. Оцінка експертів також показала розбіжність для низки механізмів державного управління щодо ступеня їх впливу та необхідності їх удосконалення.

Ключові слова: самоорганізація, система, державне управління, система державного управління, експертне опитування.